

крытом регистре, распространяется юрисдикция государства флага, которое в соответствии с международными обязательствами должно осуществлять эффективный контроль над судном в административных, технических и социальных вопросах. Отсутствие четких критериев правовой связи между судном и государством флага порождает ряд проблем в сфере морской деятельности, что вызывает острую необходимость их закрепления в международных договорах.

Ключевые слова: национальность морского судна, регистрация судов, государства «удобного» флага, принцип реальной связи.

Summary

Davydenko L. Legal Problems of Registration of Seagoing Vessels Under the Flag of Convenience. — Article.

The modern practice of registering ships under the flag of convenience affects the international legal principle of genuine link between the state and the vessel which is entitled to fly its flag. The state which registered foreign vessel in an open registry in accordance with international obligations should exercise effective control over it in the administrative, technical and social issues. Lack of clear criteria for legal genuine link between the ship and the state of flag generates a number of problems in marine activity which causes acute need for their implementation in international treaties.

Keywords: nationality of the ship, ships' registration, flag of convenience, principle of genuine link.

УДК 340.11:162.12

А. В. Званчук

ПРОФЕСІЙНІСТЬ І КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПРАВОВІЙ СФЕРІ: ПОНЯТТЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

Утвердження права у суспільній життєдіяльності, розвиток правової культури на основі поглиблення «гетерогенності, компліментарності та ієрархії джерел права» [6, 263] виразно виявляє себе розвитком правової інфраструктури, зростанням попиту на правові послуги, інформацію, знання, вміння та навички фахівців у сфері теоретичної та прикладної юриспруденції. При цьому поволі помітно посилюється і потяг до права тих громадян, для яких юриспруденція хоча і не є професією, але їхня службова чи трудова діяльність потребує певних знань і навичок реалізації чи застосування права, підготовки юридичних документів, здійснення правозахисної діяльності.

Ці процеси актуалізують проблематику вдосконалення професійної правової діяльності, підвищення рівня правової свідомості і культури юристів-професіоналів (у тому числі, й реформування системи підготовки юридичних кадрів), з одного боку, а з іншого — потребують посилення уваги до формування сучасних правових знань, уявлень, переконань, вмінь та навичок інших верств суспільства. Для забезпечення необхідної результативності таких заходів слід визначитися із тим, якими потребами щодо опанування права володіють різні суспільні групи населення, якими особливостями характеризується правова свідомість тих чи інших соціальних верств. Особливого значення це набуває у зв'язку з подальшими процесами стратифікації українського соціуму, виокремленням у ньому різноманітних прошарків, які характеризуються

особливостями сприйняття права і правових явищ, є носіями певних правових цінностей, і задіяні у правову практику чи правову діяльність, що характеризуються певними відмінностями і специфікою, які пов'язані з виконанням тих чи інших соціально інституціоналізованих функцій. Мова, таким чином, має йти про необхідність дослідження таких різновидів правової свідомості, як професійна та компетентна.

Варто зауважити, що дослідження різних аспектів «професійного» зрізу правової свідомості у вітчизняній та зарубіжній юриспруденції має доволі значну традицію і досить великий доробок наукових публікацій. Цю проблематику предметно досліджували С. С. Алексєєв [1], П. П. Баранов [2], А. Е. Жалінський [7], А. Ф. Крижанівський [9], Є. О. Лукашева [10], В. С. Мухін [11], В. А. Сапун [15], С. С. Сливка [16], М. Я. Соколов [17], В. І. Темченко [18], І. Є. Фарбер [19] та ін.

Компетентнісні ж аспекти правової свідомості поки що не стали предметом ґрунтовної уваги представників теоретичної і прикладної юриспруденції, хоча нині вже доволі очевидним є функціонування цього феномена у правовій реальності, а відтак — і необхідність ґрунтовного його осягнення правниками на теоретичному і прикладному рівнях.

Отже, предметом аналізу пропонованої статті є поняття «професійність» і «компетентність» у правовій сфері, співвідношення цих категорій, їх спільне та відмінне, що відбивається у феноменах професійної та компетентної правової свідомості.

Виокремлення у середовищі суспільної правосвідомості її професійної складової пов'язане з тим, що професійна діяльність «...формує комплекс ідей, уявлень, емоцій, що визначається особливостями даної професійної (правової. — А. З.) практики» [9, 3]. Тому професійність, професійний характер правосвідомості беруть свій початок із діяльності, спеціалізація якої, суспільні очікування і вимоги до неї отримали свій вияв у характеристиках і категоріях правового професіоналізму.

Домінуючим у розумінні цих феноменів стало сприйняття професійної правосвідомості як властивої переважно юристам-професіоналам. Так, М. Я. Соколов визначає професійну правосвідомість юристів як «одну з колективних форм правової свідомості, що виступає як система правових поглядів, знань, почуттів, оціночних орієнтацій та інших структурних утворень правової свідомості спільноти людей, які професійно займаються юридичною діяльністю, що вимагає спеціальної освітньої та практичної підготовки» [17, 12]. Це визначення, хоча й містить базові характеристики досліджуваного явища, проте зміст поняття «які професійно займаються юридичною діяльністю» потребує додаткового уточнення. Тому у фахівців цілком закономірно виникає питання — чи слід відносити до носіїв професійно-правової свідомості посадових осіб, які виконують функції державного управління? [5, 109]. Для отримання відповіді на це питання велике значення має саме компетентнісний аналіз цих професій, з'ясування того, що становить головний зміст професійної діяльності певного виду, спільне та відмінне між категоріями «професійність» і «компетентність» та ін.

Відправним пунктом тут можуть слугувати напрацювання дослідників, які прагнули визначити значення і роль юристів у правовому житті суспільства, встановити зміст поняття «юридична професія», відносно якого ведеться довготривала дискусія у вітчизняній правничій літературі. У нагоді тут могли б стати нормативно-правові джерела, але проблема ускладнюється тим, що законодавство містить дефініції тільки окремих представників юридичної професії: судді, прокурора адвоката та ін. Аналіз цих визначень не дозволяє виявити цілісність розуміння законодавцем юридичної професії чи сформулювати її ознаки.

Тому є необхідність звернутися до широко використовуваних у соціології діяльнісного та особистісно-кваліфікаційного підходів. У рамках першого головного ознакою професії вважається особливий різновид трудової діяльності, що виокремився у процесі розподілу праці. У рамках другого головна увага приділяється носію професії — людині, сукупності наявних у працівника знань, вмінь та навичок. Автори сучасних публікацій, дотримуючись переважно останнього підходу, цитують сформульовану С. С. Алексєєвим ще у 70-ті роки ХХ століття дефініцію юриста як фахівця, що обізнаний з правом, має професійні (фундаментальні і спеціалізовані) правові знання та вміння застосовувати їх у практичній діяльності [1, 73]. У розрізі проблематики даної статі використання виключно особистісно-кваліфікаційного підходу не тільки не вирішує проблему, але навіть ускладнює це: у сучасному суспільстві факт наявності у індивіда знань чинного законодавства, вмінь та навичок його застосування не завжди буде означати, що вона є представником юридичної професії. Це нерідко призводить до ототожнення понять «юрист» і «юридична професія», причому останнє втрачає самостійне смислове значення. Тому надзвичайно важливим тут є розуміння того, що можливості осягнення сутності юридичної професії відкриваються не у розрізі особистісних якостей юристів, а пов'язані з особливостями саме юридичної професії.

Професійність діяльності фахових юристів визначається тим, що ця діяльність має наскрізний юридичний характер, спрямовується на застосування та забезпечення реалізації права. Право у фаховій діяльності юристів виступає головним засобом і метою. Засоби, які використовуються професійним юристом, чітко опосередковані правом і з боку закріплення їхнього «реєстру», тобто легалізації переліку наявних у розпорядженні юриста варіантів дозволеної діяльності на основі принципу «дозволене тільки те, що прямо передбачене законом», і з боку встановлення змістовних характеристик цієї діяльності. Ще однією особливістю є процесуальний характер цієї діяльності, її протікання у рамках встановлених правом юридичних процедур.

Характеризуючи спрямованість професійної діяльності юриста, слід зазначити, що вона переслідує не одну якусь окрему мету, а спрямована на досягнення декількох цілей: забезпечення суб'єктивних прав учасників правових відносин, відновлення порушеного права, верховенство права, підтримання правового порядку тощо. Проте «генеральною» метою професійної діяльності юриста має бути визнана належна реалізація права його суб'єктами.

Професійність як сукупність певних якостей має враховувати і те, що різні юридичні професії характеризуються особливостями фахової діяльності суддів, слідчих, адвокатів, прокурорів, юрисконсультів та ін., між якими є досить суттєві відмінності і у характері, і у функціональних характеристиках цих різновидів професій.

Дослідники цієї проблематики зазначають, що головними особливостями професійності є: професійна відповідальність за збереження, передачу та використання спеціалізованої суми знань і часто — за розширення цих знань як у емпіричному, так і у теоретичному напрямках; висока автономність професії в області залучення нових членів, їхньої підготовки та контролю за їхньою професійною поведінкою; встановлення у спільноті і професією зв'язків, необхідних для її підтримки, охорони від непрофесійного втручання; потреба винагороди [13, 28–29].

А. Е. Жалінський до ознак професійності юриста відносить: здійснення цієї діяльності за правилами, що вироблені та закріплені відповідно до встановленого порядку; відповідність процесу і результату діяльності певним вимогам, які можуть мати нормативно-правовий і професійно-етичний характер; підконтрольність діяльності державним органам та (або) корпорації фахівців; оплатність діяльності; гарантії її здійснення у встановлених випадках, включаючи доступ до неї зацікавлених осіб [7, 39]. До цього переліку додається і те, що «...діяльність, яка має ознаки професійності, здійснюється професіоналом» [7, 39], проте ця ознака не є змістовною, вона вказує на її суб'єкт, а не характеризує власне саму діяльність, її змістовне наповнення.

Отже, категорія «професійність» фахового юриста характеризує спроможність фахівця даного типу повноцінно функціонувати у координатах соціальних потреб, очікувань і норм щодо ролі, місця та призначення юридичної професії у системі суспільного розподілу праці, у рамках професійного середовища юристів у відповідності до встановлених вимог формального характеру, усталених стандартів корпоративної легітимації і професійної етики.

Компетентність пов'язана з терміном «компетенція» — (від лат. *competentio*, *compeo* — досягаю, відповідаю, підходжу). Не маючи можливості у рамках статті аналізувати розмаїття позицій доктринальної дискусії щодо цих понять [3; 4; 8; 14; 20; 22], слід наголосити на тому, що компетенція зумовлює готовність суб'єкта ефективно організувати внутрішні та зовнішні ресурси для чіткого визначення і ефективного досягнення мети і передбачає наявність взаємопов'язаних якостей з особистості, які задаються відносно певного кола предметів у процесі та необхідні для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них. Іншими словами, компетенція — це особиста здатність суб'єкта вирішувати певний клас професійних задач. Сукупність компетенцій (наявність знань і досвіду, вміння використання способів, які необхідні для ефективної діяльності у заданій предметній області) називають «компетентністю»: це володіння особою відповідними компетенціями, включно з відношенням до неї та до предмета діяльності.

Компетенція і компетентність — тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені

категорії, що породжує їх певне рядопокладання і вимагає відповіді на запитання: це одне і теж, чи це різні поняття?

Частковий збіг зовнішньої форми, схоже звучання призводять до помилкової підміни понять і викривлення дефініцій цих слів. Як зазначають дослідники, з етимологічної точки зору обидва ці слова мають свої коріння у латині і запозичені з англійської, де слово *competence* має кілька значень: перше — здатність, дані, знання, компетентність; друге — компетенція, правомочність. То ж, робить висновок Н. Ю. Хлизова, — тут наявна полісемія, компетенція і компетентність є різними значеннями одного багатозначного слова *competence* [21]. У російській, а слідом і в українській мовах ці поняття ствердилися як зовсім різні лінгвістичні одиниці з близьким звучанням, але з принципово відмінною семантикою. Компетентність, по-перше, — це сфера повноважень керуючого органу, посадової особи; коло питань, з яких вони володіють правом прийняття рішень. Зона повноважень тих чи інших органів чи осіб встановлюється законами, конкретизується підзаконними нормативними актами (положеннями, інструкціями, статутами). По-друге — це знання, досвід у тій чи іншій галузі. Компетенція ж — це коло питань, у яких дана особа володіє авторитетністю, знаннями, досвідом; це також коло повноважень, сфера належних чийомусь віданню питань, явищ (право) [21]. Отже, компетенція містить певний нормативно закріплений набір якостей, які необхідні у певній сфері діяльності, і тому задає рівень компетентності. Підвищення рівня компетентності призводить до розширення сфери компетенції, що, в свою чергу, обумовлює необхідність підвищення рівня компетенції.

Компетентність у правовій сфері нерідко використовується як термін, що є чи не синонімом професійності. Не заперечуючи певної спорідненості цих понять, слід зазначити, що компетентність охоплює зону повноважень, знання і досвід у певній сфері діяльності. Професійність означає такі ж характеристики, але «прив'язані» до відповідної професії. То ж, компетентність є ширшою за обсягом, а відтак, співвідноситься не стільки з юридичними професіями, скільки з тими, представники яких мають бути носіями правових знань, переконань і досвіду як факультативних (але необхідних) з погляду здійснення функцій у рамках своєї професії (менеджер, лікар, вчитель тощо). Таке розмежування, виводить і на розуміння компетентної правової свідомості як такої, що є властивою саме певним категоріям суб'єктів права.

Подальше дослідження цієї проблематики уможливить висвітлення й інших, більш глибоких сторін і властивостей цього феномена.

Література

1. Алексеев С. С. Введение в юридическую специальность / С. С. Алексеев. — М. : Юрид. лит., 1976. — 256 с.
2. Баранов П. П. Профессиональное правосознание работников ОВД. Теоретические проблемы / П. П. Баранов. — М., 1991. — 187 с.
3. Баранников А. В. Содержание общего образования. Компетентностный подход / А. В. Баранников. — М. : ГУ ВШЭ, 2002. — 51 с.
4. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. — 2003. — № 10. — С. 8–14.

5. Грошевой Ю. М. Профессиональное правосознание юристов : [рецензия] / Ю. М. Грошевой, П. М. Рабинович // Правоведение. — 1990. — № 4. — С. 109–110.
6. Дудченко В. В. Традиція правового розвитку: плюралізм правових вчень / В. В. Дудченко. — О. : Юрид. л-ра, 2006. — 304 с.
7. Жалинский А. Э. Профессиональная деятельность юриста. Введение в специальность : учеб. пособие / А. Э. Жалинский. — М. : БЕК, 1997. — 330 с.
8. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.
9. Крыжановский А. Ф. К вопросу о профессиональном правосознании // Проблемы правоведения. — К., 1984. — Вып. 45. — С. 3–7.
10. Лукашева Е. А. Социалистическое правосознание и законность / Е. А. Лукашева. — М., 1973. — 344 с.
11. Мухін В. В. Професійна правосвідомість: поняття, особливості, функції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. В. Мухін ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — Х., 2007. — 200 с.
12. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 57 000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. — 16-е изд., испр. — М. : Рус. яз., 1984. — 797 с.
13. Парсонс Т. Научная дисциплина и дифференциация науки / Т. Парсонс, Н. Сторер // Научная деятельность: структура и институты. — М., 1980. — С. 27–55.
14. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. — М., 2002. — 132 с.
15. Сапун В. А. Социальная структура правосознания и реализация права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. А. Сапун. — Свердловск, 1978. — 20 с.
16. Сливка С. С. Правове виховання працівників органів внутрішніх справ в сучасних умовах / С. С. Сливка. — Л., 1991. — 163 с.
17. Соколов Н. Я. Профессиональное правосознание юристов / Н. Я. Соколов. — М. : Наука, 1988. — 224 с.
18. Темченко В. І. Формування професійної правосвідомості співробітників міліції (проблеми теорії і практики) / В. І. Темченко. — К. : НАВСУ : «ДС«Авангард» 2001. — 188 с.
19. Фарбер И. Е. Правосознание как форма общественного сознания / И. Е. Фарбер. — М., 1963. — 205 с.
20. Федоров А. В. Медиакомпетентность личности: от терминологии к показателям // Инновации в образовании. — 2007. — № 10. — С. 75–108.
21. Хлызова Н. Ю. Интерпретация понятий «компетентность» и «компетенция»: к проблеме систематизации научной терминологии // Медиаобразование: от теории — к практике / сост. И. В. Жилинская. — Томск, 2008. — Ч. 2. — Режим доступа : <http://edu.of.ru/attach/17/48710.doc>.
22. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения / А. В. Хуторской. — СПб. : Питер, 2004. — 541 с.

Анотація

Званчук А. В. Професійність і компетентність у правовій сфері: поняття та співвідношення. — Стаття.

Функціонування у правовій сфері професійних і компетентнісних зрізів діяльності та правової свідомості актуалізує завдання дослідження цих феноменів. У статті аналізується поняття і співвідношення категорій «професійність» та «компетентність» як таких, що уможливають розмежування професійно-юридичної і компетентної правосвідомості.

Ключові слова: професія, компетенція, професійність, компетентність, професійна правова свідомість, компетентна правосвідомість.

Аннотация

Званчук А. В. Профессиональность и компетентность в правовой сфере: понятие и соотношение. — Статья.

Функционирование в правовой сфере профессиональных и компетентностных видов деятельности и правового сознания актуализирует задание исследования этих феноменов. В статье анализируется понятие и соотношение категорий «профессиональность» и «компетентность» как таких, которые позволяют разделить профессионально-юридическое и компетентное правосознание.

Ключевые слова: профессия, компетенция, профессиональность, компетентность, профессиональное правосознание, компетентное правосознание.

Summary

Zvanchuk A. V. Professionalism and Competence in the Legal Sphere: Concept and Relation. — Article.

Functioning of professional and competent section of activity and legal conscience in the legal sphere actualizes tasks of research of these phenomena. Concept and relation of categories «professionalism» and «competence» as such, is analyzed in the article that makes possible a delimitation of professional-legal and competent legal awareness.

Keywords: profession, competence, professionalism, competency, professional legal conscience, competence legal conscience.

УДК 342.72/73:349.6:504.06(477)

Л. А. Калишук

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ФОРМИ» ТА «СПОСОБИ» ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Права людини — найвидатніше досягнення світової цивілізації. У сучасний період дотримання прав і свобод людини і громадянина — головний критерій цивілізованого суспільства, його здатності вирішувати складні економічні, політичні і соціальні проблеми [1].

Одним із найбільш суттєвих досягнень екологічного права і важливою тенденцією його розвитку на сучасному етапі є широке визнання і законодавче, в тому числі конституційне, встановлення екологічних прав індивіда [2].

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України, серед низки основних прав людини і громадянина, визнала і закріпила екологічні права, надавши їм статус конституційних. Так, відповідно до положень статті 50 Основного Закону держави кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення.

Необхідно зазначити, що вперше на законодавчому рівні термін «екологічні права» з'явився з прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року і, на сьогодні, безпосередньо вживається у статті 9, якою передбачається перелік екологічних прав громадян України. Частина 2 ст. 9 вищевказаного закону передбачає, що законодавством України можуть бути визначені і інші екологічні права громадян республіки, що дає змогу дійти висновку щодо невичерпності переліку екологічних прав громадян, закріплених у нормах даної статті.

Науковцями, що займаються дослідженням екологічних прав громадян, прийнято виділяти як основне (фундаментальне) екологічне право — право на безпечне для життя та здоров'я довкілля, яке традиційно вважається ядром всієї системи екологічних прав громадян, на реалізацію якого спрямовані інші екологічні права.